

Na mol v divadle

Lubo Belák | SMEblog | 19.10.2019

Poznáte ten ošúchaný vtip, ktorý kedysi rád používal herec Jožko Hanúsek? Bol to jeden z najlepších komikov v minulom storočí na Slovensku.

Rozprával ho ako príhodu zo svojho života. „Mám v sebe dvoch. Jeden mi hovorí „Jožinko nepi, nepi!“ Druhý mu zas oponuje „Ale Jožinko, len pi, pi!“ Nuž a pokiaľ sa tí dvaja dohodnú, ja som už NA MOL.“

Neviem, či Mogens Rukov a Thomas Vinterberg, dánski autori divadelnej hry DRUK (slovenský titul Na mol), poznali tento vtip. Určite im však bola táto téma blízka. Navyše v bývalej ríši Tre Kronors, kam čiastočne patrilo aj Dánsko, sa od nepamäti pospolitý ľud masovo oddával pitiu alkoholu. Možno až podnes. Toto prostredie výdatne pomohlo obom skvelým súčasným autorom pri hľadaní ďalšej témy na napísanie divadelnej hry. Filmový režisér a scenárista, stretnutie dvoch generácií je ukázkou toho, že hranice medzi mladým a starým si ľudia vytvárajú umele. Ako inak sa mohol Rukov spojiť s oveľa mladším Vinterbergom, ktorý navyše spolu s Larsom von Triererom, Kristianom Levingom a Sørenom Kragh-Jacobsenom iniciovali manifest DOGME 95. V ňom zadefinovali pravidlá tvorby nového filmu založeného na tradičných hodnotách vylučujúcich špeciálne efekty alebo technológiu. Akýsi purizmus vo filme. Vinterberg má za sebou množstvo úspešných, ale aj neúspešných filmov. Medzi tie úspešné určite patrí dramatický francúzsko-belgický film Kursk o tragédii 118 námorníkov ruskej ponorky v roku 2000. Ani spolupráca na klipe metalovej skupiny Metallica nebola márna.

V bratislavskej Aréne sme sa s dánskou dvojicou mohli stretnúť už v roku 2006, kedy uviedli divadelnú podobu low budget filmu Festen (v slovenskom preklade Rodinná slávnosť). Zaujímavosťou pre filmárov je, že bol nakrútený na handy kameru Sony DCR-PC3 (cena 120€) na štandardné mini-DV kazety. Hlavnú postavu hry v réžii Martina Čičváka vtedy stvárnil riaditeľ divadla Aréna a výrazná herecká osobnosť Juraj Kukura. Inscenácia vznikla v spolupráci s pražským Činoherným klubom. Po trinástich rokoch sa Dáni vracajú do Bratislavy s chytľavou témou, alkoholizmom. Pôvodný názov DRUK možno preložiť ako Chľast. Neznamená to však, že autori si zaumienili vytvoriť akúsi moralitku na tému „Alkohol je metla ľudstva!“ Naopak, ide o voľné komické prerozprávanie príbehu štyroch žien, ktoré sa oddávajú hriechu nadmerného pitia alkoholu. Sujetom je humorné porovnanie ich osudu s osudom mladého nešťastníka Jacoba. To, či je alkohol cesta do pekla, nechávajú na divákoch. Nad tento problém stavajú jednoduchý nepokrytecký príbeh, skôr skeč, o užívaní si života s alkoholom bez toho, aby opitnosť riadila osudy protagonistiek. „Existuje práve tak málo stopercentnej pravdy ako stopercentného alkoholu,“ tieto slová Sigmunda Freuda rámcujú výpoveď

zašifrovanú do inscenácie. Rovnako príznačný je citát Sira Churchilla, ktorý priznáva: „Zobral som si z alkoholu viac, ako si alkohol zobral zo mňa.“ Tragikomický príbeh bol uvedený v roku 2018 vo viedenskom Kammerspiele der Josefstadt. SUFF, názov nemeckej verzie inscenácie, režírovala Alexandra Liedtke. Rovnako významný podiel na vyznení príbehu mal scénograf Raimund Orfeo Voigt. V Dánsku zároveň vzniká film (premiéra bude na jeseň 2020) s rovnakým názvom DRUK v réžii Vinterberga. Na scenári tentoraz spolupracuje s Tobiasom Lindholmom. Režisér si neodpustil vtipnú poznámku: „Autorské trio (na projekte spolupracuje aj Anders Thomas Jensen) sa už teší na písanie scenára o alkohole pri výdatnom pití Diet Cokes (dietnej koly).“ Zároveň dodáva: „Je potvrdené, že sa pri pití alkoholu vo svetovej histórii odohralo veľa veľkých udalostí. Od veľkej literatúry - Hemingway - po svetové vojny - Churchill ráno pil. Môže to byť oslobodenie slova a myšlienky. Izba sa môže zväčšiť z alkoholu... “

Bitter comedy (horká komédia) sa odohráva v byte Hedvigy, postaršej dámy, bývalej dermatologičky, ktorá sa spolu so svojimi tromi priateľkami pravidelne oddáva alkoholu. Jedinou mužskou postavou je Hedvigin syn Jacob, abstinent, príkladne slušný a starostlivý otec, ktorý pre prehnané pitie otvorene kritizuje svoju matku. Jeho obraz sa však rozpadá, keď ho opúšťa jeho vlastná manželka. Nakoniec aj on prekoná svoj odpor k alkoholu a nechá sa presvedčiť dámskou štvoricou, že chl'ast môže aj pomáhať. Pokiaľ vo viedenskom Kammerspiele hlavné postavy vytvárali herečky, vo filme Vinterberg stavia príbeh na štyroch mužoch, stredoškolských učiteľoch, ktorí skúmajú „ako intoxikácia alkoholom otvára našu myseľ svetu okolo nás“. Tretím uvedením, bratislavským, dostáva divadelný text novú tvár. Nielen tým, že režisér Juraj Bielik obsadil do hlavných ženských postáv mužov, ale inscenačne posilnil nadčasovosť témy a dal jej tak trochu surrealistický výraz.

NA MOL, takmer alžbetínske shakespearovské divadlo, kde aj ženské postavy hrajú muži, nie je travesty show ani LGBT projekt. Bielik, a to je jediný možný prístup v súčasnej dráme, chce dramatickému textu, napriek svojej priesačnosti a nepokryteckému realizmu, poskytnúť viac priestoru. Akési vzduchoprázdno, kde sa všetko deje v čase, v akejsi špirále, kružnici, na ktorej sa aktéri nikdy nenachádzajú na rovnakom mieste a v rovnakom čase. Aj napriek tomu, že sa dej odohráva v byte Hedvigy. Spolu so scénografkou Zuzanou Havranovou sa odpútali od viedenskej inscenácie Alexandry Liedtke a základný prvok, prázdne fľaše od alkoholu, povýšili na ALKOHOL SVET. Pokiaľ fľaše vo Viedni tvorili pôdorys stropu obrátenej izby hore hlavou, v Bratislave sa stávajú aj vďaka pôsobivému svieteniu akési kahančeky. Uprostred je namiesto podlahy neustále točiaci sa kruh, kde sa celé predstavenie odohráva. Ako Slnko, najväčšia hviezda našej sústavy, sa nad tým všetkým vznáša obrovský krištáľový luster. Na kruhu (času) sú herci nútení aj počas dialógov neustále meniť pozíciu, aby sa neocitli chrbtom k hľadisku. Juraj Bielik je aj skúsený autor scénickej hudby. Práve tá zohráva dôležitú úlohu scénickej koláže pohybu, svetla, tónov, mäsa a kostí (hercov). Surrealistický obraz o našej realite poskytuje neveriteľnú možnosť divákovej fantázie. Podčiarkuje spornosť akéhokoľvek tvrdenia o tom, či alkohol pomáha, alebo zabíja. Dáva šancu každému hľadať tú svoju odpoveď. V hereckej interakcii zas vládne humor nenarušený akciami opitých žien.

Vyhli sa možnosti skĺznuť do roviny Hornej-Dolnej (tv komediálny seriál), akejkolvek prízemnej komiky, ktorá odrádza chápavejšiu časť publika. Aj opitosť v ženskom prestrojení sa dá hrať elegantne a s vtipom.

Štyria muži, štyria herci, štyri charaktery, štyri rovnocenné divadelné prejavy, ktoré si zaslúžia nefalšovaný potlesk. Gregor Hološka v úlohe Hedvivy, Peter Trník v úlohe Irmy, Ján Jackuliak ako Marion a Ondrej Antálek s postavou bývalej tanečnice Constance. Každý mal v inscenácii dostatočný priestor ukázať svoje herecké schopnosti a mieru pre nefalšovaný humor. Jediný „muž“ , ktorý v postave Jacoba narúšal veselú zábavu popíjajúcich a tak trochu aj senilných žien, bol talentovaný mladý Matúš Kvietik. Určite návšteva v hľadisku, jeho dedo, slávy slovenský herec Štefan Kvietik, bola láskavým prejavom úcty k herectvu. Kvietik aj prostredníctvom vnuka bude večne živý.

Divadlo Aréna má za sebou ďalšiu úspešnú, ale najmä osobitú inscenáciu súčasnej dramatickej tvorby, čím sa výrazne odlišuje od iných kamenných divadiel, najmä toho s prívlastkom „národné“, kde v pohodlí niekoľkomiliónového rozpočtu sa neraz objaví zbytočné dielo. Malo by byť príkladom ostatným divadlám, že nie skromnosť výrobných prostriedkov, ale úbohosť divadelného ducha je hrobom divadelníctva na Slovensku. Určite to nie je pre nedokonalosť hereckej obce. Kvalitných hercov máme dosť. Sú to podmienky, ktoré vytvárajú kultúrne inštitúcie na čele so súčasným ministerstvom kultúry. Chýba im nielen skúsenosť, ale aj vlastná náročnosť pri svojej podpriemernej práci. Možno by im pomohlo aspoň raz byť NA MOL, v divadle Aréna.